

Megnyitó a Múcsarnokban rendezett „Első Aranykor” kiállításon

Ünnepelünk ezzel a kiállítással: ... azt ünnepeljük, hogy 120 évvel ezelőtt, 1896-ban minden magyar festő, aki most itt szerepel, kiállított ezek között a falak között. A magyar festészet nagy, 1896-os seregszemléjének a 120. évfordulóját ünnepeljük, azt a reményteljes esztendő, amikor harminc dolgos, termékeny és sikeres évre nézhetett vissza az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat és a magyar művészet.

Azt az évet, amikor ezek között a falak között ragyoghatott Munkácsy, Szinyei, Lotz, Mednyánszky Rippl-Rónai, Ferenczy, Csók, Pataky és Vaszary megannyi festménye.

Ez nagyrészt az OMKT (Országos Magyar Képzőművészeti Társulat) érdeme volt.

A képek polifóniájában szeretném kicsit eligazítani Önöket, amikor teremről teremre sodródunk. Kérem, éljék át a kor kultúrtörténeti dramaturgiáját, vegyék kezükbe ezt az érzelmi Ariadne-fonalat, hogy szívvel is tudják látni, mi történt.

Az első terem az alapozás korát idézi, a mecénásokkal, azokkal a kultúrpolitikusokkal, akik folyamatosan segítettek, szponzorálták a Képzőművészeti Társulatot, pénzt szereztek vagy adtak a kiállításokra, a freskókra, művészeti oktatásra és az egyre szebb és nagyobb Múcsarnoki épületekre. Egy másik falán láthatják az alapító generáció ízlését és műveit, azt az aranyfedezetet, ami nagyon sok ember számára egészen a századfordulóig az európai kultúrába való integrálódásunknak a példáit jelentette, az Itáliakultuszt és a magyar, főképp az alföldi táj napittas ragyogását. A következő terem a környező nemzetek festészetével együtt vonultatják fel a magyar képeket.

A „festészeti szimfónia” tételei:

I. tétel: A történeti festészet szenvedélye

A vörös falú teremben a történeti festészetnek Közép-Európában ünnepelt mestereitől láthatnak főműveket, olyanoktól, akik kiállítottak Budapesten is, és akik 1878-ban a párizsi világkiállításon egyszerre képviselték az Osztrák–Magyar Monarchia festészetét. A három nagy kolorista: a szangvinikus Makart, a kolerikus Matejko és a melankolikus Munkácsy volt. Mellettük a kevésbé ismert, de szintén kiváló mesterek, Wágner Sándor, Székely Bertalan, Anton Romako és Vlaho Bukovac képei idézik a múltat.

II. tétel: A realizmus keserve

A múlt, a történelmi történetek ünnepi, érzéki vörösökben tobzódó jelenetei után, hirtelen egy más világba lépnek, az 1880-as évek elfelejtett, de megdöbbentő valóságába, amikor a pátoszra hirtelen rásújtott a nyomor valósága, azaz a fiatal festőgeneráció naturalizmusának torokszorító, vagy rezignált témái. Nagyon igaz képek, és nagyon elfelejtett mesterek. (Pataky László, a cseh Schikaneder, az osztrák Rudolf Bacher)

A szenvedés képei mellett fel fognak bukkanni az áhítat képei (Csók István, Antoni Jezierski), mert az emberi lélek szomjúhozta a reményt, hogy a hit segít túlélni, és talán majd jobb is lesz.

A hit mellett ott a természet, amihez majdnem mindig menekülni lehet, és így is történt, de a festők még oda is vitték magukkal a sorsproblémákat, az elmúlás melankóliáját. Így a tájban megtalálták a hangulatuk megfelelőjét, de néha a panteisztikus csodát is, Isten jelenlétét, mint pl. Mednyánszky.

Persze voltak kivételek, az olyan művészek, akik csak a derű óráit számolták, és csodálatra méltó alkotóerővel, kitartó szorgalommal csak a művészet apollói aspektusát hangsúlyozták, és ha az érzékenység csapdáin átsiklottak, Éroszt ünnepezték, Thanatos nélkül, mint Lotz Károly. De ő kivétel volt ...

III. tétel: A Monarchia századvége, lázadások, kiütkeresések - Scerzo furioso

A materiális valóság szorítása elől sokfelé menekült a 90-es évek modern nemzedéke a Monarchia minden nemzeténél, és valóban lázadtak az apák ellen. Elfordultak a heroikus történelemtől, és elfordultak a valós világ naturalista ábrázolásának a kényszerétől. Elmenekültek egy virtuális álomvilágba, vagy befelé fordulva faggatni kezdték, hogy milyen is az emberi lélek, a psziché... És borzadva jöttek rá, hogy az ösztönök erősebbek, mint a ráció... És elkezdtek démonizálni a nőket. Nem mindenki és nem mindenütt, de a fősodrás félreismerhetetlen. Ha végig nézik a lengyelek termét, akkor látni fogják, hogy a történelmi felosztás okozta kiszolgáltatottság miatti elementárisan mély elkeseredés átcsapott egy keserű történelemképbe, ami Polóniát mint rossz anyát démonizálta. A modern festői stílusfordulat a lélek lázadása lett: Mindezt vagy izzó, vérző színekkel festették, vagy makabrikus, szürrealisztikus zöldekkel. (Wypianski, Malczewski, Wojciech Weiss)

Ha a cseh festészet különös képeit nézik, érezni fogják a tudatosan vállalt szláv melankólia elégikus színvilágából áradó halk lírát, ami szenved az életre és eroszra ébredés kényszerétől. (Kupka, Schikaneder, Svabinski, Preisler, Mucha)

Az osztrákok (Austria felix) festészete megint más. Itt Bécs dominál, a Császárváros kifinomult esztétikus elitjének ízlése, ami a már érződő válság elől először az esztétikumhoz menekül, elsősorban a zenéhez: A beethoveni Pastoral zeneszoba, a hangulati szimbolizmus – tudtommal – egyetlen megmaradt összművészeti megvalósulása. Az osztrákoknál az apák elleni lázadás – amit ma a méltán híres Klimt életműve fémjelez – csak 1900 után lett valójában lázadó, addig még Apollón uralkodott Bécsben is.

És a modern magyarok? A kilencvenes évek csupa kísérletezés, (Rippl-Rónai) csupa lendület, (Vaszary) amit siker koronáz. Nagybánya megvalósította a várva várt harmóniát: megszületett a „magyar táj, magyar ecsettel” modern szintézise. (Ferenczy Károly). A millennium miatt sok a megrendelés és nagy a remény, hogy ez egy boldog, jobb korszak kezdete. És a csúcspont 1896, az ezredéves festészeti kiállítás, ami – kicsi retrospektívvel - mégis főleg az élő művészek felvonulása volt: lenyűgöző, mind sokféleségében mind esztétikai kvalitásában. Ahány mester, annyi finom szintézis... és folytatódó kísérletezés.

IV.tétel: Záróhang –A disszonancia felcsattanása, a belharcok fináléja

Amikor a magyar bohémvilág hazatelepedik Münchenből, jön a kijózanodás. Nincs vásárlóképes közönség, túl sok a tehetség, túl kicsi a piac. 1897-1903 közötti éveket írunk. Az állam (a kulturális minisztérium) próbál segíteni, megveszi az eladhatatlan témájú főműveket, (Kernstok, Révész) és támogat, akit csak tud, stílusra való tekintet nélkül. Mindenki magát keresi, és a győzelmet, vagy a túlélést.

1905: Kirobban, majd elmélyül egy olyan politikai válság, ami átcsap a művészet területére is, éppen akkor, amikor sikerül a Nemzeti Szalonnak egy – a Műcsarnokkal szemben rivális – saját kiállítási épületet emelni. Minden átpolitizálódik és polarizálódik. A magyar festészet egyre gazdagabb, a marginalizálódott tehetségek egyre elkeseredettebbek. Festik a magyar valóságot. Mások elfordulnak tőle és a l'art pour l'art szellemével felfegyverkezve meghódítják a fiatalabb művelt polgári közönséget.

... És itt a kiállításnak meg kellett szakítani a narratívát. 1905/07-nél, egy új periódus (azaz fejlődési szakasz) küszöbén, ami ellentmondásos küzdelmekkel teli válságos virágkort hozott.

Kódának egy kép maradt, a világháború közepéről, 1916- tavaszáról – Zemplényi Tivadar festménye a Könyörgés békéért. ... Már túl késő volt.